

KAMK • University
of Applied Sciences

MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET SUOMUSSALMELLA

Jari Järviluoma

MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET SUOMUSSALMELLA

Jari Järviluoma

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B

Raportteja ja selvityksiä 111

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Yhteystiedot:

Kajaanin Ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Arto Heikkinen / Outdoors Kainuu -hanke

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 111 / 2020

ISBN 978-952-7219-64-5

ISSN 1458-915X

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Selvityksen tausta ja tavoite	1
1.2	Suomussalmi matkailukuntana.....	2
1.3	Aiempiä tutkimuksia Suomussalmen matkailun aluetaloudesta	5
2	MATKAILUN ALUETALOUSVAIKUTUSTEN MITTAAMISESSA SOVELLETTAVAA KÄSITTEISTÖÄ	7
2.1	Matkailija, matkailu ja matkailutoimiala	7
2.2	Matkailun välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset.....	8
3	TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTOT.....	10
4	SUOMUSSALMEN MATKAILUN VÄLITTÖMÄT ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET	13
4.1	Suomussalmen välitön matkailutulo 2018	13
4.2	Suomussalmen välitön matkailutyöllisyys 2018	14
4.3	Suomussalmen matkailun välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo 2018	15
5	YHTEENVETO	17
	LÄHTEET.....	20
	LIITE 1 Selvityksessä käytetty matkailutoimialojen luokittelu.....	24

1 JOHDANTO

1.1 Selvityksen tausta ja tavoite

Matkailulla on merkittävä rooli maaseutukuntien elinvoiman ylläpitäjänä ja kasvattajana. Matkailu tuo aluetalouteen rahaa ja työpaikkoja lisäten näin omalta osaltaan paikkakuntien taloudellista toimeliaisuutta, mikä puolestaan edesauttaa kuntataloutta ja palveluvarustuksen säilyttämistä. Sikäli ei ole yllättävää, että monet kunnat satsaavat eri tavoin matkailun edistämiseen. Kun kunnissa ja maakunnissa resursoidaan matkailun kehittämistä, niissä halutaan myös tietää, miten tuloksellisia kehittämistoimet ovat suhteessa panostuksiin. Soveltavaa matkailututkimusta tekevissä organisaatioissa matkailun paikalliset ja alueelliset edistämispyrinnöt ovat näkyneet julkiselta sektorilta tulevien tutkimuspyyntöjen kohdistumisena suurelta osin matkailun tulo- ja työllisyysvaikutusten mittaamiseen.

Yhtenä soveltavaa matkailututkimusta tekevänä organisaationa Kajaanin ammattikorkeakoulu on toteuttanut viime vuosina lukuisia tutkimuksia Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kuntien matkailutaloudesta. Matkailun aluetalousvaikutusten kertaluonteisen mittaamisen lisäksi kuntien matkailutalouden kehitystä on tarkkailtu toistuvilla seurantatutkimuksilla. Tutkimusten kohdekuntia ovat olleet Kainuussa Hyrynsalmi (Kauppila 2016a; 2017a), Puolanka (Kauppila 2016a; 2017a) ja Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016; Kauppila 2016g; 2017a; 2019a) sekä Pohjois-Pohjanmaalla Kalajoki (Kauppila 2016b; 2017b; 2019b), Kuusamo (Kauppila 2016c; 2016b; 2017b; 2019b), Muhos (Kauppila 2016d; 2017b), Oulu (Kauppila 2016e; 2016b; 2017b; 2019b), Pudasjärvi (2016f; 2016b; 2017b; 2019b), Utajärvi (Kauppila 2016d; 2017b) ja Vaala (Kauppila 2016d; 2017b; 2019b). Kuten lähdeviitteistä ilmenee, tutkimukset ovat matkailututkija Pekka Kauppilan laatimia ja perustuvat hänen kehittämiinsä matkailun aluetalousvaikutusten mittaamis- ja seurantamalleihin.¹

Myös käsillä oleva Suomussalmen matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia tarkasteleva tutkimus nojaa pitkälti – tai itse asiassa täysin – Kauppilan kehittämään metodologiaan, jossa matkailun aluetalousvaikutuksia estimoidaan hyödyntämällä yhtäältä paikallisilta matkailutoimialojen yrittäjiltä kerättävää empiiristä haastatteluaineistoa ja toisaalta Tilastokeskuksen ja Kuntaliiton vuosittain päivittämiä tilastoaineistoja. Menetelmän käytön seurauksena sen tuottamia tunnuslukuja Suomussalmen matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksista on mahdollista verrata muiden edellä mainittujen Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kuntien vastaaviin lukuihin.

¹ Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamis- ja seurantamallia täydentää Kauppilan kehittämä ennuste- ja arviointimalli (ks. esim. Kauppila 2018). Yhdessä nämä kolme mallia muodostavat työkalupakin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen.

Tämän raportin tarkoitus on otsikkonsa mukaisesti arvioida Suomussalmen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset. Yksityiskohtaisemmin ilmaistuna tavoitteena on selvittää Suomussalmen matkailun välitön matkailutulo, välitön matkailutyöllisyys, välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo matkailutoimialoittain ja yhteensä vuonna 2018. Tavoitteen määrittelyssä käytettyjä termejä (matkailu, välitön matkailutulo, välitön matkailutyöllisyys, välitön palkkatulo, välitön palkkaverotulo, matkailutoimiala) avataan tarkemmin matkailun aluetalousvaikutusten käsitteistöä esittelevässä luvussa. Tarkasteluvuoden rajaaminen vuodeksi 2018, eikä vuodeksi 2019, johtuu analysoinnissa tarvittavan Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston noin vuoden mittaisesta julkaisuviiveestä.

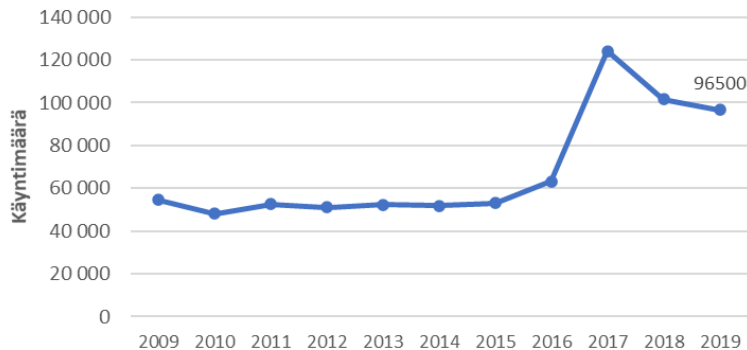
Kajaanin ammattikorkeakoulussa tehdyt kunnittaiset matkailutaloustutkimukset on toteutettu yleensä osana laajempaa EU-rahoitteista hanketta. Niin tälläkin kertaa. Suomussalmen matkailun aluetaloustutkimuksen teon mahdollisti laaja, Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n koordinoima *Gateway to Land of National Parks* -hanke. Tässä vuosille 2019-2021 ajoittuvassa, Kuusamon lentokentän vaikutusalueen matkailua edistävässä hankkeessa Kajaanin ammattikorkeakoulu on vastuutoteuttajana työpaketissa *Matkailualueiden uudistumisen ja kehittymisen tukeminen*. Matkailualueiden uudistumisen ja kehittymisen tukeminen -työpaketti keskittyy kullakin matkailualueella tunnistettuihin kehittämistarpeisiin (Korhonen 2019). Suomussalmella yhdeksi kehittämistarpeeksi nähtiin matkailun aluetaloudellisten vaikutusten selvittäminen.

1.2 Suomussalmi matkailukuntana

Yleiskuva Suomussalmen matkailusta

Hahmoteltaessa yleiskuvaa Suomussalmesta matkailukuntana huomiota voidaan kiinnittää tiettyihin alueen matkailulle tunnusomaisiin piirteisiin. Yksi niistä on erikoistuminen suhteellisen kapeisiin markkinasegmentteihin, joissa Suomussalmi omaa luontaista kilpailuetua suhteessa muihin alueisiin. Tällaisia niche-markkinoita ovat sotahistoriallinen matkailu sekä kansainväliselläkin mittapuulla vetovoimainen wildlife-matkailu.

Eläintenkatselu- ja kuvausmatkailun ohella Suomussalmen puitteet luontomatkailulle ovat muutoinkin lähtökohtaisesti hyvät edellytysten parantuessa entisestään Hossan kansallispuiston perustamisen myötä. Kansallispuiston ytimen muodostaa aiempi Hossan retkeilyalue, joka vuosien saatossa vakiinnutti asemansa luonto- ja kalastusmatkailukohteena. Kansallispuiston perustamisvuonna 2017 Hossan kansallispuistossa kirjattiin yhteensä 124 000 käyntikertaa, mikä on noin kaksi kertaa enemmän kuin edellisellä vuonna. Vuosina 2018 ja 2019 käyntikertojen lukumäärä on hieman laskenut, mutta on edelleen sadantuhannen käyntikerran tuntumassa (kuva 1). Ei liene liioiteltua sanoa, että kansallispuistostatus nosti Hossan ja koko Suomussalmen uudelle tasolle luontomatkailukohteena.

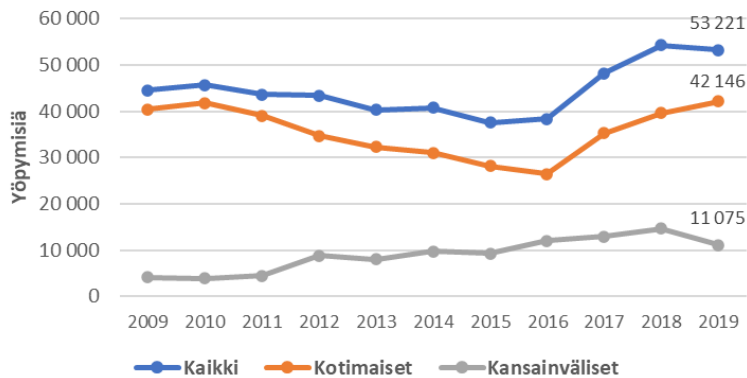
Kuva 1. Hossan kansallispuiston (ent. retkeilyalueen) käyntikertojen määrä 2009 – 2019 (Metsähallitus 2020).

Sotahistoriallisten nähtävyyksien, karhunkatselun ja Hossan lisäksi muita Suomussalmen matkailulle leimallisia piirteitä ovat valtakunnallisesti tunnetut kulttuurikohteet (mm. Ilmari Kiannon taiteilijakoti Turjanlinna, tilataideteos Hiljainen Kansa), hiihtokeskusten kaltaisten massa-atraktioiden puuttuminen, matkailun kesä- ja vapaa-aikapainotteisuus, kansainvälisten matkailijoiden suhteellisen korkea osuus, kunnan sijainti kahden maakunnan rajalla etäällä suurista väestökeskittymistä, Venäjän rajan läheisyys, 5-tien merkitys (kierto)matkailulle sekä alueen heikohko saavutettavuus julkisilla liikennevälineillä.

Tilastokeskuksen majoitustilaston tunnuslukuja Suomussalmen matkailusta

Tarkasteltaessa Suomussalmen matkailukehitystä Tilastokeskuksen majoitustilaston lukujen valossa kunnan kotimaisten yöpymisten kehityksessä on nähtävissä Hossan kansallispuiston merkitys, jonka perustaminen vuonna 2017 käänsi kotimaiset rekisteröidyt yöpymiset selkeään nousuun (kuva 2).² Tilastokeskuksen majoitustilastosta ei ilmene, mistä päin Suomea Suomussalmella majoittuneet kotimaanmatkailijat ovat tulleet. Suomussalmen kunnan kymmenkunta vuotta sitten toteuttaman matkailijatutkimuksen mukaan kotimaanmatkailijoiden yleisimpiä asuinmaakuntia ovat – tai olivat ainakin tuolloin – Uusimaa, Pohjois-Pohjanmaa, muu Kainuu sekä Pohjois-Savo (Järviluoma 2012).

² Tilastokeskuksen majoitustilasto ei kuvaa kattavasti matkailijoiden yöpymismääriä. Majoitustilaston ulkopuolelle jäävät alle 20 vuodepaikan majoitusliikkeet ja ilmaismajoitus kokonaisuudessaan (ks. Järviluoma 2018).

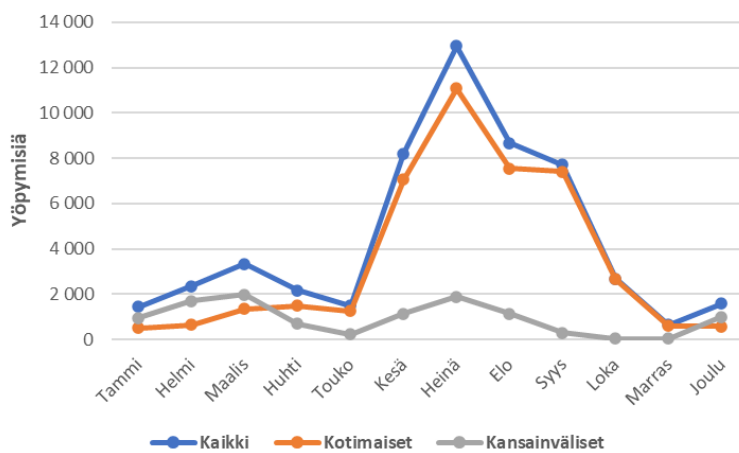
Kuva 2. Suomussalmen rekisteröidyt yöpymiset 2009 – 2019 (Tilastokeskus 2020a).

Tilastokeskuksen majoitustilasto osoittaa Suomussalmen kansainvälisten yöpymisten määrän nousujohtoisen kehityksen taittuneen vuonna 2019 (kuva 2). Rekisteröidyissä yöpymisissä kansainvälisistä matkailijaryhmistä ovat nykyään suurimpia ranskalaiset, britit ja saksalaiset, aiemmin myös venäläiset. Useille matkailukunnille tyypillistä aasialaisyöpymisten määrän kasvupyrähdystä Suomussalmella ei tapahtunut. Kuten todettua, koko Kainuuseen verrattuna Suomussalmen yöpymisten kansainvälisyysaste on suhteellisen korkea: vuonna 2019 Kainuussa kirjatusta yöpymisistä 10 prosenttia oli kansainvälisten matkailijoiden tuottamia, kun Suomussalmella vastaava osuus oli 21 prosenttia. Koko Suomessa kansainvälisten yöpymisten osuus oli 31 prosenttia.

Kotimaiset ja kansainväliset yöpymiset yhteen laskien Suomussalmella rekisteröitiin vuonna 2019 yhteensä 53 221 yöpymistä, mikä on 5,4 prosenttia kaikista Kainuussa majoitustilastoon kirjatusta yöpymisistä. Verrattaessa Suomussalmen yöpymisten kehitystä Kainuun muiden kuntien vastaavaan kehitykseen viimeisen viiden vuoden ajalta Suomussalmi lukeutuu yhdessä Sotkamon ja Kajaanin kanssa yöpymismääriltään kasvusuunnassa olleiden kuntien joukkoon (ks. Järviluoma 2020a).

Suomussalmen rekisteröidyt yöpymiset ovat peräisin lähes sataprosenttisesti vapaa-ajan matkailusta. Vuonna 2019 vain kolme prosenttia kunnan rekisteröidyistä yöpymisistä oli ammattiin liittyviä, eikä osuus ole ollut juuri tätä suurempi aiemminkaan. Majoitusmuodon suhteen Hossan kansallispuiston perustaminen kasvatti asuntoautossa tai -vaunussa yöpyneiden osuuden ennätyslukemiin: vuonna 2019 Suomussalmen rekisteröidyistä yöpymisistä noin kolmannes tapahtui asuntoautossa tai -vaunussa. Huonemajoituksessa yöpyneiden osuus oli 67 prosenttia (Tilastokeskus 2020a).

Suomussalmen matkailun kesäpainotteisuudesta saa kuvan Tilastokeskuksen rekisteröimien yöpymisten kausijakaumasta vuonna 2019. Majoitustilaston mukaan kyseisenä vuonna kunnan kaikista yöpymisistä 73 prosenttia kirjattiin touko-syyskuussa eli lumettomana kautena. Vierailun ajoittumisen suhteen kotimainen ja kansainvälinen matkailu poikkeavat toisistaan: kotimaanmatkailu on hyvin voimakkaasti kesään keskittyvää, kansainvälisessä matkailussa luminen vuodenaika on jopa suositumpi kuin lumeton kausi. Kuten kuvasta 3 nähdään, tammi-, helmi-, maaliskuu- ja joulukuussa kansainvälisten yöpymisten määrä ylitti kotimaisten yöpymisten määrän.

Kuva 3. Suomussalmen rekisteröityjen yöpymisten kausijakauma vuonna 2019 (Tilastokeskus 2020b).

Tilastokeskuksen majoitustilastosta on löydettävissä rekisteröityjen yöpymisten, matkan tarkoituksen ja majoitusmuodon ohella tietoja myös yöpymisen keskihinnasta. Vuonna 2019 yöpyminen maksoi Suomussalmella keskimäärin 40,67 euroa (Tilastokeskus 2020a). Kun tiedetään yöpymisten lukumäärä ja yöpymisen keskihinta, voidaan ne keskenään kertomalla arvioida Suomussalmen majoitusmyynnin arvon vuonna 2019 olleen $53\,221 \cdot 40,67$ euroa = 2 164 498 euroa. On huomattava, että kyseinen luku sisältää arvonlisäveron. Tässä selvityksessä myöhemmin esitettävä majoitus- ja ravitsemistoiminnan välitön matkailutulo ei sisällä arvonlisäveroa.

1.3 Aiempia tutkimuksia Suomussalmen matkailun aluetaloudesta

Suomussalmen osalta viimeisin yksityiskohtainen matkailun aluetaloustutkimus koskee vuoden 2009 tilannetta (Kauppila 2011).³ Kyseisen tutkimuksen mukaan vuonna 2009 Suomussalmen välitön arvonlisäveroton

³ Tätä ennen Suomussalmen matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksia on tutkinut Juntheikki (2004) osana laajempaa Kainuun kuntien matkailun aluetaloudellisten vaikutusten arviointia.

matkailutulo oli 11 miljoonaa euroa. Suomussalmen välitön matkailutyöllisyys oli Kauppilan tutkimuksen mukaan laskennallisesti 94 henkilötyövuotta. Todettakoon, että näitä aiempia vuoden 2009 lukuja ei ole Tilastokeskuksen yritystilastojen muutosten takia mahdollista verrata suoraan käsillä olevan raportin tuloksiin.

Suomussalmen matkailijoista merkittävä osa on ulkopaikkakuntalaisia vapaa-ajanasukkaita, 'mökkiläisiä'. Tilastokeskuksen kesämökkitalaston mukaan vuonna 2018 ulkopaikkakuntalaiset omistivat Suomussalmella yhteensä 1 103 vapaa-ajanasuntoa (Tilastokeskus 2019a). Suomussalmen ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajan asumisesta on saatavissa tuoretta tutkimustietoa Kajaanin ammattikorkeakoulun toteuttaman *Valto*-hankkeen (*Vapaa-ajan asumisesta liiketoimintaa*) julkaisuista (Järviluoma 2020b; Kauppila 2020). Suomussalmen matkailun tulo- ja työllisyysvaikutusten katsannosta *Valto*-hankkeen tuloksista erityisen kiinnostavia ovat ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajan asumisen aluetaloudelliset vaikutukset. Kauppilan (2020) tutkimuksesta selviää, että ulkopaikkakuntalaisten mökkiläisten aikaansaama välitön matkailutulo oli Suomussalmella vuonna 2018 noin 2,6 miljoonaa euroa ja välittömät työllisyysvaikutukset 13,2 henkilötyövuotta. Kun edelliset tunnusluvut suhteutetaan käsillä olevan selvityksen jäljempänä esitettäviin tuloksiin, voidaan ulkopaikkakuntalaisten vapaa-ajan asumisen arvioida synnyttäneen vuonna 2018 noin 17 prosenttia Suomussalmen välittömästä matkailutulosta ja 19 prosenttia välittömästä matkailutyöllisyydestä.

Kiinnostava vaikkakaan ei suoraan vertailukohdaksi soveltuva tutkimus on myös Metsähallituksen julkaisema Hossan kansallispuiston kävijätutkimus 2017–2018 (Salonen & Veteläinen 2019). Tutkimus perustuu kävijäkyselyyn, jonka yhdessä osiossa vastaajia pyydettiin arvioimaan kulut, jotka liittyivät vierailuun Hossan kansallispuistossa ja sen lähialueella. Paikallistaloudellisten vaikutusten estimointi pohjautui kyseisiin kulutusarvioihin ja puiston vuoden 2017 käyntimäärään, joka oli 123 929. Näin laskettuna Hossan kansallispuiston kävijöiden rahankäytön välittömiksi tulovaikutuksiksi vuonna 2017 saatiin noin 4,8 miljoonaa euroa.⁴ Tuloksia tulkittaessa on huomioitava, että rahankäyttöä mitattaessa vastaajilta pyydettiin kulutusarvioita kansallispuistossa ja sen lähialueella, jolloin lähialueeksi oli määritelty Suomussalmen lisäksi myös Kuusamo ja Taivalkoski. Arvioidut tulovaikutukset kohdentuivat siten muuallekin kuin Suomussalmen alueelle.

⁴ Tutkimuksessa arvioitiin kävijöiden rahankäytön synnyttämien välittömien vaikutusten ohella myös kansallispuistokäyntien kokonaisvaikutukset aluetalouteen. Metsähallituksen arvion mukaan Hossan kansallispuiston kävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset vuonna 2017 olivat kokonaisuudessaan noin 7,4 miljoonaa euroa.

2 MATKAILUN ALUETALOUSVAIKUTUSTEN MITTAAMISESSA SOVELLETTAVAA KÄSITTEISTÖÄ

2.1 Matkailija, matkailu ja matkailutoimiala

Matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia mittaavien tutkimusten vertailtavuuden parantamiseksi Työ- ja elinkeinoministeriö (2013) on laatinut ohjeistuksen otsikolla *Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista*. Suosituksessa esitetään matkailijan ja matkailun määritelmät, joita alan tutkimuksissa ja selvityksissä toivotaan sovellettavan. Suosituksessa ohjeistetaan niin ikään, mitkä TOL (2008) -standardin (Tilastokeskus 2008) mukaiset toimialaluokat on perusteltua sisällyttää matkailun piiriin kuuluviksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö suosituksen mukaan matkailun aluetalousvaikutusten analysoinnissa on huomiotava yöpyvien matkailijoiden, päiväkävijöiden ja vapaa-ajanasunnolla vierailevien mökkimatkailijoiden aikaansaamat tulo- ja työllisyysvaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön suosituksessa ja sen myötä tässäkin selvityksessä *yöpyväällä matkailijalla* tarkoitetaan henkilöä, joka viettää vähintään yhden yön matkan kohteessa – eli tässä tapauksessa Suomussalmella – joko maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. *Päiväkävijä* on puolestaan matkailija, joka ei yövy matkan kohteessa maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Päiväkävijä viipyy matkan kohteessa alle 24 tuntia niin, että saapuminen ja lähtö tapahtuvat saman vuorokauden aikana. *Mökkimatkailijaa* suositus ei sen tarkemmin määrittele. Yleisesti ottaen mökkimatkailija ja mökkimatkailu viittaavat kuitenkin ulkopaikkakuntalaisten mökkeilyyn ja vapaa-ajan asumiseen. *Matkailu* määritellään toiminnaksi, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden ajan vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013). Suosituksen määrittelyjä matkailijasta ja matkailusta hyödynnetään tässä selvityksessä kysyttäessä paikallisilta yrittäjiltä heidän arvioitaan matkailumyyntin osuudesta edustamansa toimialan liikevaihdosta.

Matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia mitattaessa on välttämätöntä täsmentää matkailun piiriin luettavissa olevat kulutuskohteet ja niihin tarjonnan näkökulmasta viittaavat toimialat. Matkailun ankkurointi toimialaluokitukseen suoraviivaisella ja kokonaisvaltaisella tavalla on haasteellista, sillä matkailu ei ole yksi selvärajainen toimiala vaan ennemminkin rajoiltaan tulkinnanvarainen toimialarypäs. Työ- ja elinkeinoministeriön (2013) suosituksessa matkailun aluetaloustutkimuksiin mukaan otettavat toimialat on luokiteltu yksityiskohdaisesti *matkailulle tyypillisiin toimialoihin* (mm. majoitustoiminta, ravitsemistoiminta, linja-autojen henkilöliikenne ja taksiliikenne, matkatoimisto- ja matkanjärjestäjäpalvelut, urheilu- ja virkistyspalvelut), *matkailun*

liitännäistoimialoihin (mm. polttoainekauppa) sekä *matkailulle ei-ominaisiin toimialoihin* (mm. tukku- ja vähittäiskauppa). Ohjeistuksena on, että matkailutoimialoista selvityksissä huomioidaan matkailulle tyypilliset toimialat alaluokkineen. Toimialaluokittelua voi kuitenkin tarvittaessa tarkentaa alaspäin esimerkiksi alueen erityispiirteiden niin vaatiessa sekä tarkastella myös matkailun liitännäistoimialojen ja matkailulle ei-tyypillisten toimialojen tulo- ja työllisyysvaikutuksia.

Tässä selvityksessä sovelletaan Työ- ja elinkeinoministeriön ohjetta myötäilevää ja Kauppilan täsmentämää toimialaluokitusta (esim. Kauppila 2016c). Käytettävä toimialaluokitus rajaa tarkastelun viiteen toimialaryhmään, jotka ovat *korjaamo- ja huoltamatoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne* sekä *virkestys- ja muut palvelut*. Edellisiin ryhmiin sisältyvät toimialat alaluokkineen on listattu TOL 2008 -standardin mukaisesti liitteessä 1.

Selvitykseen sisällytettäviä toimialaryhmiä tarkasteltaessa on huomattava, että ne eivät kata sataprosenttisesti kaikkia mahdollisia kunnan alueella matkailutuloa saavia yrityksiä ja toimipaikkoja. Selvityksessä ei ole mukana esimerkiksi rakentamissectoria, joka toisaalta ei ole mukana myöskään Työ- ja elinkeinoministeriön (2013) toimialasuosituksissa.

2.2 Matkailun välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset

Matkailun aluetalousvaikutukset jaetaan usein välittömiin, välillisiin ja johdettuihin vaikutuksiin (Kauppila 2001). Matkailun *välittömät vaikutukset* syntyvät matkailijoiden ostaessa palveluita tai tavaroita suoraan kohdealueen yrityksiltä, jotka ovat tyypillisimmillään majoitusliikkeitä, ravintoloita, erilaisia hui-, virkestys- ja ohjelmapalveluja tarjoavia yrityksiä, kauppoja, paikallisliikenteen palveluntuottajia sekä huoltoasemia. *Välilliset vaikutukset* ilmenevät silloin, kun em. välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita kohdealueen toimittajayrityksistä kuten pesuloista, leipomoista, tukkukaupoista tai mainostoimistoista. *Johdetut vaikutukset* syntyvät matkailun ansiosta työllistyneiden käyttäessä palkkatulojaan kohdealueella. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja -työpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatulo- ja verotulovaikutuksia.⁵

Matkailun aluetaloustutkimuksissa puhutaan edellisten lisäksi usein matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutuksista. Näistä kerrannaisvaikutuksilla tarkoitetaan matkailun välillisiä ja johdettuja vaikutuksia. Matkailun

⁵ Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu kohdealueen ulkopuolelle, jolloin puhutaan vuodoista aluetaloudesta. Ne ilmenevät työntekijöiden ostojen ja palkkojen myötä ja vähentävät siten myös alueen verotuloja. Samoin osa yritysten tavaroiden ja palveluiden ostoista suuntautuu alueen ulkopuolelle, mikä merkitsee tuloinjektion pienenemistä ostoketjujen edetessä (Kauppila 2001, s. 5).

kokonaisvaikutukset taas sisältävät välittömät vaikutukset kerrannaisvaikutuksineen (Kauppila 2001). Tässä selvityksessä ei arvioida erikseen Suomussalmen matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutuksia. Periaatteessa kokonaismatkailutulon arviointi olisi mahdollista tehdä tukeutumalla aiemmassa Suomussalmen matkailutaloustutkimuksissa empiirisesti määritettyyn tulokertoimeen, jolloin vuoden 2018 välitön arvonlisäveroton matkailutulo kerrotaisiin tulokertoimella 1,26. Vastaavasti vuoden 2018 arvio kokonaismatkailutyöllisyydestä laskettaisiin kertomalla välitön matkailutyöllisyys aiemmassa tutkimuksessa määritellyllä työllisyyskerroimella 1,10 (Juntheikki 2004; ks. Kauppila 2011).

3 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTOT

Matkailun aluetalousvaikutusten mittaamiseen on Suomessa sovellettu yleisesti ns. Pohjoismaista mallia ja sen erilaisia modifikaatioita.⁶ Pohjoismaisen malli koostuu alkuperäisessä 1970-luvun lopulla kehitetyssä muodossaan menomenetelmästä ja tulomenetelmästä (Matkailun edistämiskeskus 1983). Menomenetelmässä matkailun taloudellisten vaikutusten arviointi perustuu matkailijakyselyihin, joilla selvitetään matkailijoiden kohdealueella käyttämä rahamäärä ja sen menoluokittainen jakauma. Tulomenetelmässä puolestaan kysytään yrittäjiltä arviota heidän matkailijoilta saamasta tulosta toimialoittain. Tässä Suomussalmen matkailun aluetaloustutkimuksessa sovelletaan Pekka Kauppilan kehittämää, lähtökohdiltaan Pohjoismaisen mallin tulomenetelmään tukeutuvaa mittaamismallia (ks. esim. Kauppila 2016c).

Mittaamismallissa tarvittavien aineistojen hankinta lähtee liikkeelle edellisessä luvussa rajattujen ja liitteessä 1 tarkennettujen matkailutoimialojen kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötietojen tilaamisella Tilastokeskuksen yritysrekisteristä (Tilastokeskus 2020c). Erillistilauksena tilatut tiedot koskivat tässä tapauksessa Suomussalmen matkailutoimialojen liikevaihdon ja henkilöstömäärän tilannetta vuonna 2018, vuoden 2019 lukuja ei tutkimusta tehtäessä ollut vielä julkaistu. Tilatussa aineistossa toimipaikkojen lukumäärät jakautuivat toimialaryhmittäin seuraavasti: korjaamo- ja huoltamotoiminnassa 11 toimipaikkaa, vähittäiskaupassa 34 toimipaikkaa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa yhteensä 20 toimipaikkaa (majoitustoiminta 8, ravitsemistoiminta 12), liikennepalveluissa 24 toimipaikkaa sekä virkistys- ja muissa palveluissa 11 toimipaikkaa. Suomussalmen matkailun välittömien tulo- ja työllisyysvaikutusten laskenta pohjautuu siten kyseisten sadan toimipaikan liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoihin.

Tilastokeskuksen yritysrekisteristä tilatussa aineistossa ovat mukana liiketoiminnan yritykset/toimipaikat, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilöä tai joiden liikevaihto on ylittänyt 11 598 euroa vuonna 2018. Yritysten henkilöstö sisältää sekä palkansaajien että yrittäjien työpanoksen henkilötyövuosina mitattuna. Esimerkiksi läpi vuoden kokoaikaisena työskennelleen henkilön työpanos vastaa yhtä henkilötyövuotta. Vastaavasti esimerkiksi vuoden ajan puolipäiväisenä työskennellyt henkilö vastaa puolta henkilötyövuotta. Yritysten liikevaihdoissa ovat mukana varsinaisen toiminnan myyntituotot, joista on vähennetty myönnetyt alennukset sekä arvonalisävero ja muut välittömästi myynnin määrään perustuvat verot (Tilastokeskus 2019b).

⁶ Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamiseen on olemassa toki monia muitakin menetelmiä kuin Pohjoismaisen malli, kuten esimerkiksi panos-tuotos-menetelmä ja satelliittitilinpito. Näitä muita menetelmiä on kuvattu julkaisun Kauppila (2016c) sivuilla 14-22.

Tilastokeskuksen yritysrekisteristä tilatut tiedot eivät kerro matkailun osuutta toimialaryhmien liikevaihdosta ja henkilöstömäärästä. Mittaamismallin seuraavana vaiheena onkin toimialaryhmien matkailuosuusprosenttien selvittäminen (ks. Kauppila 2016c, 29). Tämä tehtiin kysymällä paikallisilta yrittäjiltä arviota siitä, *mikä on Suomussalmelle suuntautuvan matkailun merkitys prosentuaalisesti vuositasolla (vuosi 2018) heidän edustamansa toimialan kokonaisliikevaihtoon?* Kysymystä täsmennettiin kertomalla, mitä matkailulla ja matkailijoilla kysymyksen yhteydessä tarkoitetaan. Yrittäjille tarkennettiin esimerkiksi matkailija-käsitteen pitävän sisällään myös ulkopaikkakuntalaiset mökkeilijät. Mikäli yrittäjä koki toimialan kokonaisliikevaihdon matkailuosuusprosentin arvioinnin hankalaksi, häntä pyydettiin lähestymään asiaa aluksi oman yrityksensä matkailumyyntiprosentin kautta. Keskustelun virittäjänä käytettiin tarpeen mukaan myös aiemmin muista kunnista tehtyjen matkailutaloustutkimusten tuloksia tarkasteltavan toimialan matkailuosuusprosentteista.

Käytännössä vastaukset kysymykseen kerättiin pääosin puhelinhaastatteluilla. Kyselyyn vastaajiksi valikoitiin yrittäjiä kunkin toimialan tärkeimmistä yrityksistä käyttäen valintakriteereinä yrityksen liikevaihdon ja henkilöstömäärän suuruusluokkaa. Yritysten liikevaihdon ja henkilöstömäärän suuruusluokat – samoin kuin yritysten yhteystiedot – saatiin Tilastokeskukselta hankitusta toimialaluokituksen mukaisesta toimipaikkalistasta (Tilastokeskus 2020d). Kaikkiaan haastattelujen avulla kerättiin arviot matkailuosuusprosentteista yhteensä 30 yrittäjältä.

Toimialaryhmien matkailuosuusprosentteja määritettäessä painotettiin henkilöstömäärältään ja liikevaihdoltaan suurimpien yritysten edustajien arvioita. Tässä käytettiin apuna Tilastokeskuksen toimipaikkalistasta sekä netistä saatavia yrityskohtaisia liikevaihto- ja henkilöstötietoja (esim. Asiakastieto.fi). Matkailuosuusprosenttien arvioinnissa korjaamotoimintaa ja huoltamotoimintaa tarkasteltiin aluksi omina kokonaisuuksina, samoin majoitustoimintaa ja ravitsemustoimintaa. Tämä siitä syystä, että esimerkiksi korjaamotoiminnan ja huoltamotoiminnan arvioidut matkailuosuusprosentit poikkesivat toisistaan. Lopullisia toimialaryhmittäisiä matkailuosuusprosentteja määritettäessä pilkotut toimialaryhmät aggregoitiin korjaamo- ja huoltamotoiminnaksi sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnaksi.

Tilastokeskuksen yritysrekisteriaineiston ja haastatteluaineistoon pohjautuvien matkailuosuusprosenttien avulla oli mahdollista laskea Suomussalmen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialaryhmitäin. Tämä tapahtui kertomalla yritysrekisteriaineistosta saatu toimialaryhmän kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystiedot empirian kautta muodostetuilla toimialaryhmän matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla, jolloin tulokseksi saatiin toimialaryhmän välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) ja välitön matkailutyöllisyys (henkilötyövuodet) vuositasolla. Yhteen laskemalla tarkasteltavien toimialaryhmien välitön matkailutulo ja

välitön matkailutyöllisyys muodostui Suomussalmen välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys vuonna 2018.

Matkailun välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien välittömien palkkatulovaikutusten arvioinnissa käytettiin aineistona Tilastokeskuksen TOL 2008 -standardin mukaista palkkarakenne-tilastoa, joka kuvaa yli viiden hengen yrityksissä työskentelevien palkansaajien ansioita (Tilastokeskus 2020e). Tilaston tiedot palkansaajien ansioista ovat valtakunnallisia eli ne eivät huomioi ansiotasossa olevia mahdollisia alueellisia eroja. Palkkatulovaikutusten laskenta tehtiin käytännössä kertomalla tarkasteltavan toimialaryhmän välitön matkailutyöllisyys palkkarakenne-tilastosta saatavalla vastaavan toimialaryhmän kuukausiansion mediaanilla, ja kertomalla saatu tulo edelleen 12,5:llä.⁷ Kuukausiansioiden muuttamisessa vuosiansioiksi on käytetty kerrointa 12,5 (eikä kahtatoista) siksi, että kokonaisansioihin saadaan siten arvioitua mukaan myös lomarahat, jotka eivät ole mukana palkkarakenne-tilaston tietosisällössä. Laskemalla yhteen näin muodostetut toimialaryhmittäiset palkkatulot saadaan matkailun välitön kokonaispalkkatulo (ks. Kauppila 2016c, 32-33).

Matkailun palkkaverotulovaikutukset laskettiin palkkatulojen pohjalta hyödyntämällä Kuntaliiton (2020) efektiivinen veroaste -tilastoa. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tuloveroprosentit eivät vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaan efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Efektiivinen veroaste kertoo siten tuloveroprosenttia tarkemmin, mikä on kunnille kertyvä todellinen verotulo. Suomussalmen tapauksessa toimialaryhmittäinen välitön palkkaverotulovaikutus saatiin kertomalla välitön palkkatulo Suomussalmen efektiivisellä veroasteella, joka oli 12,77 prosenttia vuonna 2018. Kun toimialaryhmittäiset palkkaverotulot lasketaan yhteen, lopputulemaksi muodostuu välitön kokonaispalkkaverotulo (Kauppila 2016c, 33).

⁷ Toimialaryhmittäisessä palkkatulovaikutusten tarkastelussa kuukausiansiot laskettiin ryhmään kuuluvien yksittäisten toimialojen keskiarvona. Keskiarvojen laskentaan sisällytettiin ne toimialat, joihin luokiteltuja yrityksiä oli vähintään yksi kappale Tilastokeskuksesta (2020d) tilatussa Suomussalmen toimipaikkalistassa.

4 SUOMUSSALMEN MATKAILUN VÄLITTÖMÄT ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

4.1 Suomussalmen välitön matkailutulo 2018

Suomussalmen välitön matkailutulo laskettiin edellä esiteltyä mittaamismallia soveltaen kertomalla Tilastokeskuksen (2020c) yritysrekisterin toimialaryhmittäiset kokonaisliikevaihdot haastatteluaineistosta saaduilla matkailutuloprosenteilla.

Vuonna 2018 Suomussalmen välitön matkailutulo oli arvonlisäverottomana 15,5 miljoonaa euroa. Tästä 15,5 miljoonasta eurosta 60 prosenttia syntyi vähittäiskaupan myynnistä ja 29 prosenttia majoitus- ja ravitsemistoiminnasta. Liikenteen sekä korjaamojen ja huoltamojen osuus Suomussalmen välittömästä matkailutulosta oli pieni (taulukko 1).

Taulukko 1. Toimialaryhmittäinen kokonaisliikevaihto (1 000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1 000 €, alv:ton ja %) Suomussalmella vuonna 2018.

Toimialaryhmä	Kokonaisliikevaihto (1 000 €)	Matkailutulon osuus kokonaisliikevaihdosta (%)	Välitön matkailutulo (1 000 €)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	3 138	11	345	2,2
Vähittäiskauppa	51 885	18	9 339	60,2
Majoitus/ravitsemus	6 222	71	4 418	28,5
Liikenne	3 594	4	144	0,9
Virkistys/muut palvelut	1 401	91	1 275	8,2
YHTEENSÄ	66 240		15 521	100,0

Suhteellisesti tarkasteltuna matkailun aluetaloudellista merkitystä kuvaavana tunnuslukuna voidaan käyttää välittömän matkailutulon osuutta kunnan alueen koko yritystoiminnan liikevaihdosta. Suomussalmen tapauksessa vuonna 2018 välittömän matkailutulon (15,5 miljoonaa euroa) osuus kunnan kaikkien yritystoimipaikkojen liikevaihdosta (205 milj. euroa) oli kahdeksan prosenttia. Kunnan kaikkien yritystoimipaikkojen yhteenlaskettu liikevaihto on saatavissa Tilastokeskuksen Kunnittaisesta toimipaikkatilastosta (Tilastokeskus 2020f).

Todettakoon, että Suomussalmen välitön matkailutulo 15,5 miljoonaa euroa on arvonlisäveroton, eikä pidä sisällään matkailun kerrannaisvaikutuksia.

4.2 Suomussalmen välitön matkailutyöllisyys 2018

Mittaamismallin mukaisesti välitön matkailutyöllisyys lasketaan kertomalla toimialaryhmittäiset kokonaishenkilöstömäärät haastatteluaineistosta johdetuilla matkailutyöllisyysprosentteilla. Kokonaishenkilöstömäärän ja matkailutyöllisyyden mittayksikkönä ovat henkilötyövuodet. Vuonna 2018 Suomussalmen välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä 71 henkilötyövuotta, josta puolet kertyi majoitus- ja ravitsemistoiminnasta ja 37 prosenttia vähittäiskaupasta (taulukko 2).

Taulukko 2. Toimialaryhmittäinen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Suomussalmella vuonna 2018.

Toimialaryhmä	Kokonaishenkilöstö (htv.)	Matkailutyöllisyyden osuus (%)	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Välitön matkailutyöllisyys (%)
Korjaamot/huoltamot	19	10	1,9	2,7
Vähittäiskauppa	146	18	26,3	37,3
Majoitus/ravitsemus	51	69	35,2	49,9
Liikenne	40	4	1,6	2,3
Virkistys/muut palvelut	6	91	5,5	7,8
YHTEENSÄ	262		70,5	100,0

Suhteutettaessa välitön matkailutyöllisyys kunnan koko yrityskenttään välittömän matkailutyöllisyyden (70,5 htv.) osuus Suomussalmen kaikkien yritystoimipaikkojen henkilötyövuosista (1 218 htv., Tilastokeskus 2020f) oli kuusi prosenttia vuonna 2018.

Kun verrataan välittömän matkailutulon ja -työllisyyden yhteismääriä, voidaan laskea, että vuonna 2018 Suomussalmella tarvittiin noin 220 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti. Eri toimialaryhmiä tarkasteltaessa liikevaihto/henkilöstö -suhteet poikkeavat toisistaan huomattavasti: majoitus- ja ravitsemistoiminnassa yhtä matkailun synnyttämää henkilötyövuotta kohti tarvittiin liikevaihtoa noin 126 000 euroa, vähittäiskaupassa 355 000 euroa.

Toimialaryhmien erilaiset liikevaihto/henkilöstö -suhteet ovat selityksenä myös sille, miksi vähittäiskaupan osuus kunnan välittömästä matkailutulosta on 60 prosenttia, mutta välittömästä matkailutyöllisyydestä vain 37 prosenttia. Vastaavasti majoitus- ja ravitsemistoiminnan osuus välittömästä matkailutulosta oli vain 29 prosenttia, mutta Suomussalmen matkailutyöllisyydestä toimialaryhmä kattoi jopa puolet.

4.3 Suomussalmen matkailun välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo 2018

Välittömän matkailutulon ja -työllisyyden estimoinnin tavoin välittömän palkkatulon ja palkkaverotulon laskenta tehtiin Kauppilan (esim. 2016c, 32-33) kehittämän mittaamismallin mukaisesti. Matkailun synnyttämä välitön palkkatulo arvioitiin kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialaryhmien kuukausittaisilla kokonaisansioilla (mediaani). Vuonna 2018 Suomussalmen matkailun välitön palkkatulo oli yhteensä 2,2 miljoonaa euroa. Tästä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kertyi lähes puolet ja vähittäiskaupasta 38 prosenttia (taulukko 3).

Taulukko 3. Toimialaryhmittäinen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani €/kk) ja välittömät palkkatulot (€ ja %) Suomussalmella vuonna 2018.

Toimialaryhmä	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Kokonaisansiot (€/kk)	Palkkatulot (€)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	1,9	2 609	61 964	2,8
Vähittäiskauppa	26,3	2 506	823 848	37,7
Majoitus/ravitseminen	35,2	2 401	1 056 440	48,3
Liikenne	1,6	2 981	59 620	2,7
Virkistys/muut palvelut	5,5	2 684	184 525	8,5
YHTEENSÄ	70,5		2 186 397	100,0

Taulukko 4. Toimialaryhmittäiset välittömät palkkatulot (€), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (€ ja %) Suomussalmella vuonna 2018.

Toimialaryhmä	Palkkatulot (€)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkkaverotulot (€)	Palkkaverotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	61 964	12,77	7 913	2,8
Vähittäiskauppa	823 848	12,77	105 205	37,7
Majoitus/ravitseminen	1 056 440	12,77	134 907	48,3
Liikenne	59 620	12,77	7 613	2,7
Virkistys/muut palvelut	184 525	12,77	23 564	8,5
YHTEENSÄ	2 186 397		279 202	100,0

Matkailun aikaansaama välitön palkkaverotulo laskettiin kertomalla toimialaryhmittäinen välitön palkkatulo Suomussalmen efektiivisellä veroasteella. Efektiivisen veroasteen (ei siis tuloveroprosentin) käyttö kertomana on perusteltua, koska efektiivinen veroaste ilmaisee tuloveroprosenttia tarkemmin, mikä on kunnalle kertyvä todellinen verotulo.

Vuonna 2018 Suomussalmen tuloveroprosentti oli 20,50, mutta efektiivinen veroaste 12,77 prosenttia (Kuntaliitto 2020). Suomussalmen matkailun välitön palkkaverotulo oli yhteensä 279 000 euroa. Majoitus- ja ravitsemistoiminnasta palkkaverotuloa kertyi 135 000 euroa ja vähittäiskaupasta 105 000 euroa (taulukko 4).

5 YHTEENVETO

Käsillä olevan raportin tavoitteena oli selvittää Suomussalmen matkailun välitön matkailutulo, välitön matkailutyöllisyys, välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo matkailutoimialoittain ja yhteensä vuonna 2018. Tarkasteluvuoden rajaaminen vuodeksi 2018, eikä vuodeksi 2019, johtuu analysoinnissa tarvittavan Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston noin vuoden mittaisesta julkaisuviiveestä.

Selvitystyössä hyödynnettiin Pekka Kauppilan kehittämää tutkimusmenetelmää, jossa matkailun aluetalousvaikutuksia arvioidaan yhtäältä paikallisilta matkailutoimialojen yrittäjiltä kerättävän haastatteluaineiston ja toisaalta Tilastokeskuksen ja Kuntaliiton vuosittain päivittämien tilastoaineistojen pohjalta. Suomussalmen matkailun aluetaloustutkimus toteutettiin osana Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n koordinoimaa *Gateway to Land of National Parks* -hanketta.

Selvityksen keskeiset tulokset

Vuonna 2018 Suomussalmen välitön matkailutulo oli ilman arvonlisäveroa 15,5 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta 60 prosenttia syntyi vähittäiskaupan myynnistä ja 29 prosenttia majoitus- ja ravitsemistoiminnasta. Selvityksen mukaan kunnan välitön matkailutyöllisyys oli laskennallisesti 71 henkilötyövuotta, josta puolet kertyi majoitus- ja ravitsemistoiminnasta ja 37 prosenttia vähittäiskaupasta. Matkailun synnyttämä välitön palkkatulo oli yhteensä 2,2 miljoonaa euroa ja sen aikaansaama palkkaverotulo 279 000 euroa.

Matkailutulon ja -työllisyyden yhteismääriä verrattaessa vuonna 2018 Suomussalmella tarvittiin noin 220 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti. Eri toimialaryhmissä matkailutulon suhde matkailutyöllisyyteen vaihtelee huomattavasti: majoitus- ja ravitsemistoiminnassa yhtä matkailun synnyttämää henkilötyövuotta kohti tarvittiin liikevaihtoa noin 126 000 euroa, vähittäiskaupassa 355 000 euroa.

Tulosten tulkinnassa huomioitavia seikkoja

Edellisiä lukuja tulkittaessa on syytä kiinnittää huomiota selvitystyön muutamiin reunaehtoihin⁸:

- Selvityksessä ei arvioitu kerrannaisvaikutuksia eli matkailun välillisiä ja johdettuja vaikutuksia.

⁸ Sovelletun tutkimusmenetelmän reunaehdoista kattavammin julkaisun Kauppila (2019b) sivuilla 58-62.

- Tarkastelun kohteena olevat toimialaryhmät eivät kata sataprosenttisesti kaikkia mahdollisia kunnan alueella matkailutuloa saavia yrityksiä ja toimipaikkoja. Selvityksessä ei ole mukana esimerkiksi rakentamissektoria.
- Selvityksessä sovellettu tutkimusmenetelmä nojaa Tilastokeskuksen yritysrekisteriin, jolloin julkisen sektorin matkailutyöpaikat jäävät tarkastelun ulkopuolelle.
- Tilastokeskuksen yritysrekisteristä ei ole mahdollista poimia matkailuyritysten käyttämää vuokratyövoimaa, joten esimerkiksi majoitus- ja ravitsemistoiminnan vuokratyövoima ei ole mukana arvioituissa työllisyysvaikutuksissa.
- Selvityksessä verotulovaikutuksista arvioitiin pelkästään matkailun synnyttämiä palkkaverotuloja. Selvityksen ulkopuolelle jäivät ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen ja yleensäkin matkailukiinteistöjen kiinteistöverotulot samoin kuin yritysten yhteisöverotulot.⁹

Suomussalmen matkailutalous suhteessa eräiden lähikuntien matkailutalouteen

Yhtenevien tutkimusmenetelmien ansiosta Suomussalmen matkailun tulo- ja työllisyysvaikutuksia on mahdollista rinnastaa Pekka Kauppilan muista kunnista tekemien tutkimusten tuloksiin. Taulukossa 5 verrataan Suomussalmen matkailun välitöntä matkailutuloa ja -työllisyyttä Hyrynsalmen, Puolangan, Sotkamon, Kuusamon ja Pudasjärven vastaaviin tunnuslukuihin. Lukuja vertailtaessa on kuitenkin huomattava, että tarkasteluvuodet eivät ole täysin samoja: Hyrynsalmen ja Puolangan luvut kuvaavat vuoden 2015 tilannetta, Sotkamon, Kuusamon ja Pudasjärven luvut vuoden 2017 tilannetta ja tässä selvityksessä määritellyt Suomussalmen luvut vuoden 2018 tilannetta.

Taulukko 5. Välitön matkailutulo (milj. €, alv:ton) ja välitön matkailutyöllisyys (htv.) eräissä Suomussalmen lähikunnissa (Kauppila 2017a; 2019a; 2019b).

Kunta	Tarkastelu- vuosi	Välitön matkailutulo (milj. €)	Välitön matkai- lutyöllisyys (htv.)
Hyrynsalmi	2015	6,6	30
Puolanka	2015	3,6	16
Sotkamo	2017	64,0	365
Kuusamo	2017	112,8	591
Pudasjärvi	2017	23,2	125
SUOMUSSALMI	2018	15,5	71

⁹ Valto-hankkeen tulosten mukaan ulkopaikkakuntalaisten omistamien vapaa-ajanasuntojen kiinteistöverotulo oli Suomussalmella vuonna 2018 noin 191 000 euroa (Kauppila 2020, 54-58).

Suomussalmen lähikunnista esimerkiksi Kuhmosta ja Taivalkoskesta ei ole saatavissa vertailukelpoista tutkimustietoa matkailun aluetaloudellisista vaikutuksista.

LÄHTEET

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 4. 55 s

Järviluoma, J. (2012). Suomussalmen matkailijatutkimus 2011-2012. Väliraportti. 24 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/48682> (Viitattu 4.5.2020).

Järviluoma, J. (2018). Kainuun matkailutilastoja kootusti. Teoksessa Keränen, V. & Järviluoma, J. (toim.): Aktiviteettimatkat Kainuuta kehittämässä – Esimerkkejä vuoden 2018 TKI-toiminnasta, 73–80. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 86. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/158545> (Viitattu 4.5.2020).

Järviluoma, J. (2020a). Kainuun matkailutilastollinen vuosikirja 2019. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/344656> (Viitattu 12.8.2020).

Järviluoma, J. (2020b). Matkailullinen vapaa-ajan asuminen: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 99. 62 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/323924> (Viitattu 20.4.2020).

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailututkimukset. *Naturpolis Kuusamo koulutus- ja kehittämispalvelut, Tutkimuksia* 3/2001. 114 s. Saatavilla osoitteesta: http://www.kuusamo.fi/sites/default/files/tutkimus_matkailun_aluetaloudelliset_vaikutukset_0.pdf (Viitattu 8.5.2020).

Kauppila, P. (2011). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A Tutkimuksia* 8. 58 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kamk.fi/loader.aspx?id=ff739181-8a44-4f5f-a512-8880d29cc116> (Viitattu 11.5.2020).

Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi ja Puolanka. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 63. 49 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/116972> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 61. 41 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/115150> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 45. 92 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/103974> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2016d). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 64. 59 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/121261> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2016e). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 46. 94 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/103973> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2016f). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 47. 87 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/103972> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2016g). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 60. 28 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/114974> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2017a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 76. 45 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/132939> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2017b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Pudasjärvi ja Rokua Geopark -alue. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 77. 61 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/133243> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2018). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten ennuste- ja arviointimalli: Hyrynsalmi, Puolanka ja Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 81. 64 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/140828> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2019a). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 89. 52 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/168010> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2019b). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu, Puodasjärvi ja Vaala. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 90. 74 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/167987> (Viitattu 16.4.2020).

Kauppila, P. (2020). Matkailullisen vapaa-ajanasumisen aluetaloudelliset vaikutukset: Hyrynsalmi, Kuhmo, Sotkamo ja Suomussalmi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 101. 107 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/332971> (Viitattu 20.4.2020).

Kauppila, P. & Järviluoma, J. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/103975> (Viitattu 16.4.2020).

Korhonen, P. (2019). Gateway to Land of National Parks -hanke edistää matkailun kestävyttä, ympärivuotisuutta ja alueen tunnettavuutta. Teoksessa Takala, K. & Järviluoma, J. (toim.): Katsaus Business-osaamisalueen TKI-toimintaan 2019, 30–33. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 98. Saatavilla osoitteesta: <https://www.theseus.fi/handle/10024/267376> (Viitattu 17.4.2020).

Kuntaliitto (2020). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Saatavilla osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/talous/verotus/kuntien-veroprosentit/kuntien-veroprosentit/kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet> (Viitattu 14.5.2020).

Matkailun edistämiskeskus (1983). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset kunta/aluetasolla. *Matkailun edistämiskeskus A*: 36. 52 s.

Metsähallitus (2020). Käyntimääriä suojele- ja retkeilyalueilla sekä asiakaspalvelupisteissä. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metsa.fi/kayntimaarat> (Viitattu 17.4.2020).

Salonen, D. & Veteläinen, T. (2019). Hossan kansallispuiston kävijätutkimus 2017–2018. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B* 244. 73 s. Saatavilla osoitteesta: <https://julkaisut.metsa.fi/asets/pdf/lp/Bsarja/b244.pdf> (Viitattu 20.4.2020).

Tilastokeskus (2008). Toimialaluokitus TOL 2008. Käsikirjoja 4. 405 s. Saatavilla osoitteesta: <http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/toimiala/001-2008/kasikirja.pdf> (Viitattu 28.4.2020).

Tilastokeskus (2019a). Kesämökkit omistajan asuinkunnan mukaan 31.12.2018. Erillistilaus Tilastokeskuksen kesämökkitalastosta. Tilastokeskuksessa yhteyshenkilönä Otto Kannisto.

Tilastokeskus (2019b). Alueellisen yritystoimintatilaston laatuseloste. Saatavilla osoitteesta: https://www.stat.fi/til/alyr/2018/alyr_2018_2019-12-23_laa_001_fi.html (Viitattu 13.5.2020).

Tilastokeskus (2020a). Kainuun kuntien rekisteröidyt yöpymiset 2007 – 2019. Erillistilaus Tilastokeskuksen majoitustilastosta. Tilastokeskuksessa yhteyshenkilönä Ossi Nurmi.

Tilastokeskus (2020b). Suomussalmen majoitusliikkeet kuukausittain vuonna 2019. Erillistilaus Tilastokeskuksen majoitustilastosta. Tilastokeskuksessa yhteyshenkilönä Ossi Nurmi.

Tilastokeskus (2020c). Suomussalmen kunnan toimipaikkojen tilastotiedot matkailualalta. Erillistilaus Tilastokeskuksen yritysrekisteristä. Tilastokeskuksessa yhteyshenkilönä Virve Kokkonen.

Tilastokeskus (2020d). Suomussalmen toimipaikat matkailualalla. Erillistilaus Tilastokeskuksen yritysrekisteristä. Tilastokeskuksessa yhteyshenkilönä Virve Kokkonen.

Tilastokeskus (2020e). Palkkarakenne. Saatavilla osoitteesta: <https://www.stat.fi/til/pru/index.html> (Viitattu 14.5.2020).

Tilastokeskus (2020f). Kunnittainen toimipaikkatilasto (tilasto on maksullinen ja edellyttää kirjautumista). Saatavilla osoitteesta: <https://www.stat.fi/tup/yritystietopalvelu/kunnittainen-toimipaikkatilasto> (Viitattu 7.9.2020).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. 5 s. Saatavilla osoitteesta: http://ruokacentria.com/wp-content/uploads/2013/06/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituks.pdf (Viitattu 28.4.2020).

LIITE 1

Selvityksessä käytetty matkailutoimialojen luokittelu (TOL 2008) (Lähde: Kauppila 2016c)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	45201	Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551	Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet
	552	Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
	553	Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunalueet
	55902	Maatilamatkailu, bed & breakfast
	55903	Lomamökkien vuokraus
	55909	Muualla luokittelematon majoitustoiminta
	561	Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
	5621	Pitopalvelu
	563	Baarit ja kahvilat
Liikenne	491	Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing
Virkistys- ja muut palvelut	79	Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta; varauspalvelut
	9001	Esittävät taiteet
	9002	Esittäviä taiteita palveleva toiminta
	9102	Museoiden toiminta
	9103	Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
	9104	Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
	9311	Urheilulaitosten toiminta
	932	Huvi- ja virkistystoiminta
	9604	Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut